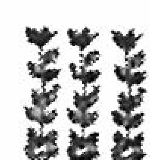
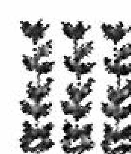
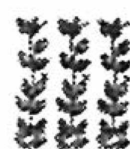

ЛУКАШ КАЛЮГА

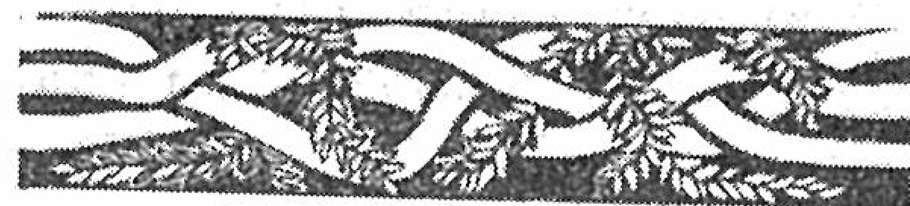

ТВОРЫ

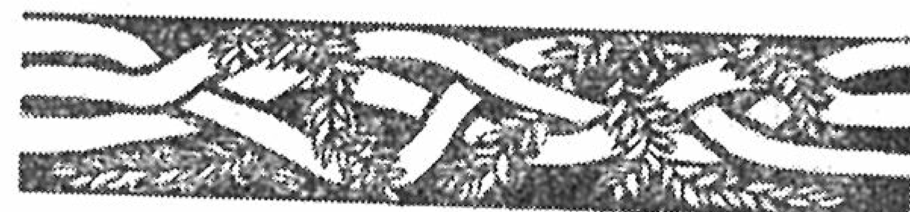

РАМАН
АПОВЕСЦІ
АПАВЯДАННІ
ЛІСТЫ

МІНСК
«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»
1992

СЛОЎНІК КАЛЮГАВАЙ МОВЫ

Заўвага пра чужыя словы і звароты

1. Слова «зараз» у нашай літаратурнай мове ўжываецца няправільна, не гэтак, як у народнай. Выраз «Мы зараз маем пастанову Саўнаркому БССР...» — бяссэнсіца паводле жывой мовы народу (беларускага, вядома). І толькі тады можна будзе яго зразумець, калі «зараз» (у гэтым выпадку) замяніць словам «цяпер». Можна сказаць або «Мы зараз будзем мець пастанову...», альбо «Мы цяпер маем пастанову...». У нашай літаратурнай мове ўжо ўвайшло ў традыцыю ляпіць гэта слова ўсюды, дзе толькі можна было сказаць па-расійску «сейчас». А на вёсках, як у нашым раёне, так і ў другіх: ад сялян Магілёўшчыны, Віцебшчыны, Случчыны, з якімі мне даводзілася сустракацца, я ні разу не чуў слова «зараз» у цяперашнім часе (гэта слова ўжываецца толькі ў будучым часе).

Калі сур'ёзныя беларускія часопісі глухія на адно вуха да жывой мовы народу (тая фраза ўзята з «Полымя» № 2 за 28 г.), дык пра газеты і казаць няма чаго. Там гэта, дзе ні глянь. Селяніну, каб зразумець «нядбайству і цеганіне зараз не месца» («Беларуская Вёска» — лепшая сялянская газета!), дык «тлумача трэба мець».

2. Гэтаксама перакладаюць і расійскі выраз «обратить внимание». І выходзіць «па-беларуску» — звярнуць увагу. Не ведаю, як дзе, а ў нас кажуць (калі

трэба ўжыць гэта слова, а не пералажыць) «узяць увагу» на што ці на каго або «мець увагу» на каго. Апошні выраз ёсць і ў Я. Коласа «А бацька браў блінцом спавагу, бо на Антося меў увагу» («Новая Зямля», раз. III). Здэцца, што гэтак і прыгажэй і больш зразумела.

3. Акрамя таго, чым рабіць пераклады, лепш было б унесці ў літаратуру самабытныя звароты мовы, якімі гавораць сяляне розных куткоў Беларусі. Вось прыклады гэтага, фразы ўзятыя з вуснаў народу: «Касцом саўхоз даў за работу дзесяціну сенажаці ў грашах» (г. зн., што не даплаціў грашыма, затое сенажаці даў), ці: «Аб адным хлебе жыў будзеш, а паспрабуй пажыць аб капусце».

Іх нельга падпісаць пад адпаведнымі расійскімі выразамі, каб прыходзілася слова ў слова і нават парадку не змяніць, але ж затое яны — нашы нацыянальныя звароты мовы.

Вёска Скварцы каля Койданава, на Міншчыне — *К. Вашына*

Слоўнік Калюгавай мовы

Творчасць Лукаша Калюгі пачалася ў той час, калі ішло станаўленне беларускай літаратурнай мовы, яе сцверджанне як мовы дзяржаўнай. Мова пісьменніка — у аснове беларуская літаратурная мова, у якой, аднак, выразна адлюстравалася лексіка і фразеалогія роднай Дзяржыншчыны, з яе метафарычнасцю, багатай сінанімікай і ацэначнасцю. Сёння цяжка з усёй паўнатой зразумець змест і вобразнасць Калюгавых радкоў без тлумачэння асобных слоў, словазлучэнняў, фразем. Асобнага тлумачэння патрабуюць і аўтаравы наватворы: індывідуальна-стылістычныя эпітэты, метафары, фразеалагізмы.

Каментарый да Калюгавых твораў — гэта не тлумачальны слоўнік, хоць у ім ёсць тлумачэнне слова як моўнай адзінкі. Гэта дапамога чытачу зразумець слова (словазлучэнне) непасрэдна ў кантэксце, убачыць тую ці іншую з'яву праз прызму аўтарскага ўспрымання. Каментарый дае тлумачэнне

асобных дыялектных ці вузкаўжывальных слоў, якія не сталі літаратурнымі або перайшлі ў пасіўны запас лексікі: нізаводня, строні, шкілёнда, градкі, рымець, распасорыць і інш.;

слоў ці словазлучэнняў, значэнні якіх канкрэтызуюцца толькі ў кантэксце,— такія моўныя адзінкі звычайна падаюцца ў мікракантэксце: абабраць лёстачку, лопаніны няма, падазадны авёс, фармазонскі птах і інш.;

фразеалагізмаў і аўтарскіх аказіяналізмаў тыпу: глядзець ручным ягнём, абсячы вушы, утрапёны поп хрысціў, метафарычны вечар.

Тлумачэнні слоў даюцца шляхам падбору сінонімаў: прамаворы — прыметы, забабоны; прыкладка — мянушка, назоўка; пракудаваць — гарэзіць, сваволіць, штукарыць; шляхам лагічнага азначэння: бесхацімцы — людзі, якія не маюць хат; жыгала — востры металічны прут, якім прапякаюць дзіркі ў дрэве, косці.

Калі словы маюць варыянты ў напісанні, яны падаюцца праз коску: браварка, бравэрка; прыскаліцца, прыскіліцца.

Значэнні слоў-амонімаў пазначаны лічбамі 1, 2: *прыклеп* — 1. *выгляд*, 2. *прычына, зачэпка; жаляска* — 1. *прас*, 2. *лязо гэбля*.

У асобных словах пастаўлены націскі: *вытлук, даматур, вушчун, варагі*.

У некаторых словах даецца спасылка на мову, з якой яны запазычаныя: *дэрашка — кабыла шэрай масці з прымессю іншага колеру (з венгер. deres); вандзелак — клунак (польск. wezełek)*.

Растлумачаны сінтаксічныя канструкцыі, што не ўжываюцца ў сучаснай беларускай літаратурнай мове: *глыбей Вялікадня — да Вялікадня; на той бок нямецкае вайны — да нямецкае вайны; праз лякарства — на лякарства*.

Фразеалагізмы маюць памету (*фр.*): *ад тых дат* (*фр.*), *намуляць вочы* (*фр.*), *з капыта рушыць* (*фр.*). Факультатыўныя кампаненты фразелагізмаў падаюцца ў дужках: *бадай* (*на цябе*) *упадак*.

Пераважная большасць слоў і словазлучэнняў прыводзіцца ў пачатковай форме: *кашары, злашча, жарсць, напрыкраціца, падпінаць, склюдаваць, опаранджацца, прабеглы, хаджалы, даматурскі хопец; посілка, перапыканая анучамі*. Выключэнне складаюць тыя словы, калі аднаўленне пачатковай формы прыводзіць да змены сэнсавага значэння і экспрэсіўна-эмацыянальнай афарбоўкі: *людскавалася кніжка, каторы любя, у тні за хатаю*.

Ніна Гаўрош
Тамара Трыпуціна

Ababраць лёстачку — аб'есці мяса з рабрыны
абалоністае — хвалістае
абвесткі — паведамленні
абгатаваны — звараны; прыгодны для ўжывання
абегаць па падоканню — прабегчы па дварах (стукаць у акно, склікаючы на сход і пад.)
абежнікі — абвесткі, аб'явы, паведамленні, якія трэба хутка давесці да ведама (бегункі)
абзадачыць — паставіць задачу, прымусіць задумацца
абзурыць — адолець, перамагчы
абіркі — выбаркі, рэшткі
аблавухая шапка — шапка-вушанка
аблудны — бадзяжны
абна́дзіцца — панадзіцца
абора — вялікае памяшканне для жывёлы; кароўнік
абратацца — адчапіцца
аброк — корм для коней, звычайна авёс, які бяруць у дарогу
аброчная торба — торба, у якую сыпалі аброк для коней
абрыдзоны — абрыдлы, непрыемны
абсеймікавацца — дамовіцца; параіцца
абсячы вушы (фр.) — прыпыніць, асадзіць кагосьці; астудзіць запал
абу́рыцца — абярнуцца з возам
абшчыкнуўшыся — шчыльна, аблягаючы
абярэцца — знойдзецца
абяцаць — падымаць чарку і звяртацца са словамі «будзь здароў»
абячайкі — павекі
агінуць — пайсці
аглядное — агледзіны
агу́рыцца — сцішыцца, супакоіцца
адбратацца — адбіцца, пазбавіцца
аддаваць (дыхцець) паронкамі (фр.) — непрыемна пахнуць
аддудзенчыць — набіць
аднатаваць — адзначыць
адваротная мова — сказанае ў фігуральным (пераносным) сэнсе; словы з падтэкстам
адзінокае — адзінае
адказаць — пераказаць
адказуваць — пакідаць у спадчыну
адкосніцца — адчапіцца, адмовіцца
адмыслова — спецыяльна
адмяніцца — змяніцца; зрабіцца інакшым, перамяніцца
аднакія — аднолькавыя
адным звагам (фр.) — манатонна
адным словам — добра
адперці — адчыніць
адразанка — абрэз, вінтоўка з абрэзаным ствалом

адсветны — сусветны
адтатуркшы — адтапыраўшы
адукаваць — вучыць
ад тых дат (фр.) — з таго часу
адхла́нне — перадышка
ады́хтар — сапраўды
аздобна — прыгожа; здатна
азыраць — надакучыць, абрыднуць
аказацца — 1. падаць голас, азвацца, загаварыць; 2. звярнуцца з просьбай, прапановай
акалот — абмалочаныя снапы збожжа
акалотныя каласы — абмалочаныя каласы
акулічнасць — ваколіца, наваколле
ангельцы — англічане
Ангельшчына — Англія
ападак — няспелы апалы плод (яблык, груша)
анталя́жы — карункі
апамагчы́ся — разжыцца
апароць — знайсці, адшукаць
апе́таваць — есці са смакам
аправа — вокладка
апранаха — верхняе адзенне
апраннік (пранік) — плоскі драўляны брусок з ручкай для выбівання бялізны пры мыцці ці для абмалоту лёну і пад.
апры́ч — асобна
арст — пост
аруйс вон! — вон
арцабовая — назва пасцілкі, якая па знешнім выглядзе нагадвае шахматную дошку (у клетку)
асадкі — вокладкі; папка для папер
асарамаціць — зрабіць сорамна
асачыць — падпільнаваць
аседласць — сталае месца жыхарства
аслухацца — прызвычаіцца, прывыкнуць
астатні — апошні
асыкацца — агрызацца
асэсар (гіст.) — у дарэвалюцыйнай Расіі судовая службовая асоба, засядацель
асьміна — восьмая частка пуда
атаўбавацца — абжыцца
ашлеіць — ударыць
ашчабак — трэска
ашчаджацца — азірацца
ашчаперыць — абхапіць, абняць
ашчыкнуцца — шчыльна прылегчы, быць добра падагнаным
Бабак — гультай; дурань
бабскія «казалы» — плёткі

бавальнічная хустка — баваўняная хустка
багабосціць — гаварыць абы-што, балабоніць
багавінне — водарасці
бадай (на цябе) упадак (фр.) — каб (ты) прапаў (згінуў, памёр)
бакі падарваць (фр.) — моцна смяяцца
балагол — той, хто займаецца перавозам грузаў ці людзей на ўласнай фурманцы
балазей — добра
балонка — старонка кнігі, часопіса, газеты
барджэй, бардзей — хутчэй
басхацімцы — людзі, якія не маюць хат
бісагі — пісагі, шрамы
біла — верхняя жэрдка ў драбіне
блізна — пропуск ніцей у тканіне
блуд узяць (фр.) — заблудзіцца
бляды — бледны
браварка, бравэрка — верхняя кароткая мужчынская вопратка звычайна з аўчын, абцягнутая саматканым сукном
братчык — памочнік папа, псаломшчык
брыдэзная мова — брыдкая гаворка
брэхня — сварка
бурка — шырокая і доўгая вопратка з саматканага сукна з башлыком, якая надзявалася паверх кажуха
бэсціць — лаяць, ганьбіць
быдла — каровы
Ва́да — загана, недахоп
ва́дзіць — шкодзіць
ваканцыі, вакацыі — канікулы
вакулічнасць — наваколле, ваколіца
валаводзтва — валакіта
валанцай — валацуга, швэндала
валанцей — добраахвотнік
вала́ць — зваць, клікаць
валачобнікі — група песняроў, што хадзілі па хатах у велікодныя дні з віншаваннямі
валока — даўняя мера зямлі (каля 20 дзесяцін, прыблізна 21 га)
вандзелак — клунак (польск. węzelek)
вандроўца — вандроўнік
вантробы — унутраныя органы грудной клеткі і жывата
ванцач — нервовы прыпадак, падучка
варагі — варажба
варушна́я — рухавая
варуючыся — баючыся; хаваючыся
варывенька — будынак для захавання бульбы і рознай гароднiны
варысты грыб — пласцінчатыя грыбы, якія, адварыўшы, салілі на зіму

ваўкаўня — воўчая яма
вачэй не павымаць — вачэй не пашкодзіць
вёртак на язык (фр.) — знаходлівы; востры на язык
вёрткі — здатны, здольны, умелы
віда, віда-віда — хутка, на вачах
вілаватая — няроўная, нялёгкая (дарога)
вілкі — вілачнік, рагач, прылада, якой дастаюць гаршкі з печы
вісус — свавольнік, распуснік
вобмаль — малавата
вобратка — аброць
воглядка — работа па гаспадарцы
водалей — далей
водалека — здалёк
вокам звесці (фр.) — задрамаць
вопрамяць — проста, напрамкі
вораней — раней
восець — асець, прыбудоўка да тока, у якой сушаць снапы
восцер на язык (фр.) — востры на язык
вотах — месяц у апошняй квадры, на выходзе
всядае гарт (фр.) — супакойваецца
вупраж — збруя
вушчу́н — пакаранне, управа
выблутаць — зрабіць
выбыць — быць, прабыць
выгадка — задума
выдаць баль (фр.) — пакараць
выжвара́ць — вытвараць, выдумляць
выйгранка — выйгрыш
вы́касаваць — выкрасліць
выкатаваць — высеч
выкідаць на вока (фр.) — наўмысна і зласліва напамінаць пра штосьці непрыемнае
вылатаць рубля — зарабіць
вымкнуцца — высунуцца
вымеркаваць — разлічыць, прыкінуць
вымерхацца — прагаладацца
вымэнджваць — рабіць адмысловым
вы́найдаваць — выведаць, дазнацца
выпараць — знайсці
выпачасаваць — расчасаць (лён, каноплі)
выпрачыць — вытрымаць
вы́рабіцца — выбрацца, вылезці
вы́рагатацца — насмяяцца ўволю
выскількі — смешкі
выскіляцца — выскаляцца, насміхацца
выстранчыць — 1. дагадзіць ва ўсім
2. хапаць, быць у наяўнасці

вы́тлук — распусніца, лайдачка
вытылінгаваць — выводзіць мелодыю, напяваць без слоў
выштукаваць — зрабіць, змайстраваць; вымеркаваць
вы́штарыць — выгнаць, прагнаць
вышчыкнуць — адшчыпнуць, адарваць
вязовішча — агароджа, затон для лоўлі рыбы
вярзці лухту (фр.) — гаварыць несусветнае
вяршок — мера даўжыні, роўная 4,4 см, якой карысталіся да ўвядзення метрычнай сістэмы
вяршэнства — 1. дасканаласць
2. кіраўніцтва
Габлюшкі — стружкі
гадзі́цца — пагаджацца, дамаўляцца
галадамір — той, хто галадае
га́лас — бязладны шматгалосы крык, шумная нястройная размова
галы́тра — галыцьба
гальдануць — скокнуць
галя́шчыць — галёкаць, гаварыць
гандзюрыць — гаварыць
гандлёўства — гандаль
ганцяная страха — страха (дах) з гонту
гапаву — ГПУ
гарка́ць — картавіць, няправільна вымаўляць гук «р»
га́рнец — мера сыпкіх і вадкіх цел, роўная 3,28 літра, якой карысталіся да ўвядзення метрычнай сістэмы мер; драўляная пасудзіна на 3,28 літра
гарнушак — невялікі гаршчок
гасіць — з размаху біць, удараць па чым-небудзь
гасціца — госця
гешэфт — справа (ад ням. geschäft — выгадная здзелка)
гівер — верх (шапкі)
глінянікі — гаршкі
глупасныя — неразумныя
глыбей Вялікадня — да Вялікадня
глядзець гаспадаркі — працаваць на гаспадарцы
глядзець ручным ягнём (фр.) — быць знешне пакорлівым, патульным
гнушка — накрыўка, якой закрываюць гаршкі ў печы; падстаўка
гоні — вялікая доўгая ніва
горс — выраз, пройма
гоцкацца — падскокваць
градава́я серада — рэлігінае свята
градка — паліца
гра́ды — пераплёты аконных рам
грунт — двор, сядзіба
грыўня — дзесяцікапеечная манета (устар.)

гуляшчы — пусты
гумаляст — гума, рызіна (устар. гумалястыка)
гумно — пляцоўка перад будынкам на сена — гумном
гунька — верхняя адзежына з грубага сукна (польск. gunia)
густаваць — рабіць на свой лад: любіць
гучысты — разгалісты, з мноствам сучкоў (парасткаў, галінак)
гэрц — бягуны, лятун
гэст — жэст
Дабастрыліся да таго — дагаварыліся да таго
даваць «лапы» — біць лінейкай па далоні (так у дарэвалюцыйныя часы настаўнікі каралі непаслухмяных вучняў)
даведвацца — наведвацца
дадзець — дакучаць
дадумляцца — думаць
дайніца — даёнка
дакладаць — прывучаць да працы, навучаць выконваць штосьці
дакляраваць — абяцаць
далажыць — прыдумаць, выдумаць
далягаць — пегакоіць, хваляваць
дамату́р — гаспадарлівы чалавек; той, хто мае сваю гаспадарку
дамату́рскі хлопец — гаспадарлівы хлопец
даніманне — дазнанне
дапісчыкі — карэспандэнты
даследзіць — угледзець, убачыць, прасачыць
да смерці даховаць — дагледзець у старасці
дасца — парвецца
датварацца — рабіцца, адбывацца
датвараць — вытвараць, вычвараць
дахоўка — матэрыял, якім крыюць дах
даходны — цікаўны
дацінаць — дапякаць
дацца — памерці
даць кінцы спакой — пад'есці
даць лататы (фр.) — уцякаць
даць прытон — даць прытулак, месца
даць спосаб (фр.) — даць сродак існавання, памагчы стаць самастойным
даць храпунца (фр.) — моцна заснуць; захрапці
джгаць — хутка ісці
джоргаць — шкрэбаць
дзевя́тнік — хрысціянскае свята, якое адзначаецца ў чацвер дзевятага тыдня пасля Вялікадня
дзедаваць — святкаваць дзяды, памінаць нябожчыкаў
дзейка — чутка, пагалоска
дзейкаць — гаварыць; пускаць пагалоскі, чуткі

дзеля **прыклёпу** — дзеля прыліку
дзеся́туха — хрысціянскае свята, якое адзначаецца ў дзесятую пятніцу пасля Вялікадня
дзесяцінннікі — уладальнікі дзесяціны зямлі плошчай 1,09 га
длубацца — марудна рабіць што-небудзь, калупацца
довяг — доўгі
драбінка — сялянскі воз з рашотчатымі бакамі (з драбінамі)
драсаваць — таптаць
дратаваніца — пуга
драчыць язык (фр.) — хацець пагаварыць
дропнуць — уцячы, пабегчы
другазімец — той, хто вучыцца ў школе другую зіму
дрытава́ная (дратаваная) — звітая з палосак сырамятнай скуры або тонкіх тугіх вяровачак пуга
дрэнчыць — не даваць спакою
дудукаць — гаварыць
дужаватая бібліятэка — даволі добрая бібліятэка
дуплянаты — дуплаваты
дураўны́ клас — дурасліві клас, схільны да свавольства
дураўны́я гады — вясёлыя, бесклапотныя гады
дутаваты — адутлаваты, тоўсты
душу пластам высцілаць (фр.) — раскрываць душу, гаварыць шчыра, ад душы
дэрашка — кабыла шэрай масці з прымессю іншага колеру (з венгер. deres)
дэрба — худы
дэрбы — рэбры
дэўж — даўжыня
ды й толькі таго — так сабе
дзядзінец — агароджаны пляц пры вялікай пабудове
Егліць — плакаць, хныкаць
Жадны — ніякі
жакетка — кароткая жаночая верхняя вопратка
жалабатая клёпка — клёпка з жалабком
жалезнік — чыгун
жалязняк — лапата
жаляска — 1. прас; 2. лязо, гэбля
жарсць — прага
жаўткі адбіць (фр.) — пячонкі адбіць
жыга́ла — востры металічны прут, якім прапякаюць дзіркі ў дрэве, косці
Забавіцца — запазніцца, затрымацца
забыцца на закалец — забыцца на злосць
за́вад — толькі знак, толькі назва, мала
завала — металічны стрыжань або палка, якой закрываюць дзверы
заваліць — закрыць на завалу
завінуцца — паспешліва і старанна пачаць рабіць што-небудзь

завоз — мнагалюдна
загавець — памерці
загадзіць — падкупіць
загарадзіць — запрасіць многа
загваздка — шпень, які ўстаўляецца ў дзірку на калёснай восі
загвоздка — затрымка
загоджаны — падкуплены
задаць холаду (фр.) — супакоіць, разважыць
задзёр — задор, ахвота задзірацца
зазубень — рыбацкі кручок
зайздраваць — 1. зайздросціць; 2. шкадаваць
закажа́нець — спыніць рост, трапіўшы ў неспрыяльныя ўмовы; зачахнуць
закапуркі — закуткі
закасаваць — закрэсліць, выкрасліць
закладка — складка
закот — франтон з тонкага бярвення
залатоўка (уст.) — раней манета ў 15 капеек
залёцісты — той, хто любіць залящацца
залом — зблытаны і заламаны пук жытніх сцяблоў, які, па ўяўленні забабонных людзей, быццам бы мог наклікаць бяду на гаспадара нівы
замане́цца — захочацца
занаравіцца — заўпарціцца
занімацца — запінацца, вымаўляць марудна, з цяжкасцю
запамагчыся — разжыцца
запаме́тка — 1. заметка, нататка; 2. вывеска, шыльда
запаме́ціць — заўважыць
запраторыць — схаваць, пакласці
зарабіць (гарэлку) — рашчыніць, падрыхтаваць рошчыну
зарваць — уварваць, ухапіць
зарымець — задрыжаць
застава — тое, што і заклад; рэч, пакінутая таму, хто даў пазыку
за́ставаць — перашкаджаць
засталучыць — засланіць, закрыць
засябрыцца — пасябраваць
засценак — хутар або невялікае паселішча дробнай шляхты
за́таўка — заправа са свінога сала, звычайна са здору
заўгадзей — раней, загадзя
заўняцца — спыніцца, затрымацца
заўчасне — своечасова
захліпавацца — гаварыць узахлёб
зашыць розум — прышыць што-небудзь на сабе, нічога не ўзяўшы ў зубы
зблы́шыць — сапсаваць
зборня — 1. сход, сходка, зборышча; 2. памяшканне, дзе адбываліся сходы грамады

збрыдаць — надакучыць
зваг — гул
зваядыш — зводнік, падбухторшчык
звелічацца — ганарыцца
звеставанне — благавешчанне (рэлігійнае свята)
згáдзіць — зрабіць прыкрасць, непрыемнасць
згадзіцца — дамовіцца, умовіцца
зглуміць — сапсаваць
згрэбсціся — счапіцца (у бойцы, сварцы)
згубенне — згуба, страта
здаравец — моцны, дужы
здаўмецца — дадумацца
здацен — здольны
здацца — даверыцца каму-небудзь
здацца — паспадзявацца на кагосьці
здубець — змерзнуць
здумліваць (здумляць) — выдумляць
здрасаваць — затаптаць, зблытаць
здэтанавацца — захапіцца
зжаць па жмені — зжаць сярпом і жменькамі, не вяжучы ў снапы, пакласці сохнуць (даспяваць) на ржышча
з'есці тое, што сабак трое — многа
зірнуць у кілішак (фр.) — выпіць гарэлкі
з капыта рушыць (фр.) — хутка
з капейкі жыць (фр.) — усё купляць (адзенне, ежу і інш.)
злагада — дружба, сяброўства, згода
злагадна жыць — жыць у згодзе
злашча — асабліва
злосець — злавацца
злоснік — надзьмуты, раззлаваны, злосны
злоўчыць — схітраваць
змыслы — кемлівы, знаходлівы
знаць — відаць, можна заўважыць
з памяці сышло (фр.) — забылася
зрабіць прыклёп (фр.) — для прыліку
зрэпіцца — счапіцца
з сораму згарэць (фр.) — зведаць пачуццё вялікага сораму
з суконку на грубіню — з суконку таўшчынёю
зуб зуба кліча (фр.) — дрыжаць ад холаду, моцна змерзнуць
зубошчы — ангіна
зубы прадаць (фр.) — смяяцца
з шкляным богам павесці лады (фр.) — выпіць гарэлкі
зэдаль — услон
зябліць — араць пад зябліва
зязюлястая (суконка) — шэрая
зякраты — з вялікімі на выкаце вачыма
І духу не ўказаць (фр.) — прамаўчаць
ізбач — загадчык хаты-чытальні
імша — каталіцкая абедня

і пагатоў — тым больш
і погату не было (фр.) — нічога не чуваць
ірха — вузенькая палоска скуры або аўчыны, якая закладваецца ў шво кажуха
і сок не пацячэ (фр.) — непрыкметна
ісподняя кніжка — ніжняя, апошняя кніжка
ісподняя полка — ніжняя полка
Й не шум баравы (фр.) — хоць бы што
Каб ваўкі апранулі — каб ваўкі з'елі
каб і шныру не было (фр.) — каб і следу не было
каб стала — каб хапіла
каб ты запаветрыўся — каб ты прапаў
кавалеры — кветкі
кагадзе — толькі што, нядаўна
кагалам (кагал) — гуртам
кадзь — кадушка, вялікая драўляная пасудзіна для захоўвання капусты, агуркоў і інш.
кажуры́на — аўчына
казань — пропаведзь
казлы падраць (фр.) — ванітаваць
калавурны — каравульны, вартавы
каламажка — лёгкая выязная павозка на рысорах
калаціць — малаціць
калаццём закалола — закалола ад моцнага ўдару
калашня — месца, дзе кладуць неабмалочанае збожжа
калдабáны — калдобіны, выбоіны
калейка — чарга
калом пайсці (фр.) — прапасці, згінуць
каляснік — той, хто робіць калёсы
кáмар — пакой
камандатарства — камандзірства, верх
камора — халоднае памяшканне пры хаце, дзе захоўваюць запасы ежы, адзенне і інш.
канавод — завадатар, важак
канечне — абавязкова
кантычкі — кніжкі (літаральна — зборнікі каталіцкіх царкоўных песень. Польск. kantyczka)
канчур — канец
капáрнік — той, хто корпаецца, важдаецца
капліца — невялічкі царкоўны або касцельны будынак з іконамі без алтара; маленне
капота — доўгі кафтан
каптан — кафтан, даўнейшая мужчынская і жаночая верхняя адзежына з доўгімі поламі
капыткамі накрыцца (фр.) — адмовіцца ад таго, што абяцаў; ашукаць
капыціцца — памыляцца, збівацца ў гаворцы, прамове
капянуць — таўхануць
карáвы — брудны

карафінка — шкляная пасудзіна (ад іт. caraffina)
карта — старонка ў кнізе
карталюшка — маленькая картачка, лісточак (паперы)
ка́ры — вялікія калёсы для перавозкі грузаў
касамэ — камуністычны саюз моладзі
каснік — істужка, якая ўплятаецца ў касу
кастравы — з кастрыцай
кастрывы — няроўны, нягладкі
касцёр (бліноў) — стос
каторы любя — які падабаецца
кацярынкі — грошы
кашны (блін) — грачанік
кашэ́лік — кошык
кашары (уст.) — казарма (румынск. casare)
квадра — кожная з чатырох фаз месяца (маладзік, сход, поўня, ветах)
кварта — чацвёртая частка гарца, 0,70577 літра (ад лац. quarta — чацвёртая)
квапіць — прагнуць, хацець, быць ласым
квітаруснік — квітанцыі, сшытыя ў выглядзе кніжкі
квэцаць — мазаць, пэцкаць
кемкі — кемны, кемлівы
кепікі строіць (фр.) — жартаваць, насміхацца, кпіць
кешкацца — калупацца, корпацца, марудна рабіць што-небудзь
кіт — замазка для акон
класная часопісь — класны журнал
клышаногі — касалапы
кніга з цацкамі — кніга з малюнкамі
кнігар — прадавец кніг
котва — гульня з фарбаванымі велікоднымі яйкамі
котла — сям'я
крамач — нож
крамны — фабрычны, куплены ў краме (матэрыял, адзенне)
крант — кран
крапо́к — моцны, дужы
краснае пісьменства — прыгожае пісьменства
крозы (уст.) — летуценні, мары
кручаныя дні — неспакойныя, трывожныя дні
кружно ехаць — даваць круг, не напрасткі
крук — груган; крумкач
крушня — куча (камення)
крыжыкі — снапы, складзеныя крыжыкам для прасушвання
крываўка — дызентэрыя
крыша́н — кавалачак (сала, сыру і інш.)
Крэвія — Беларусь
крэўская мова — беларуская мова
кубелец — кубел, драўляная пасудзіна з вушкамі, у якой захоўваюць сала

кукамяць — жмут (паперы)
куксака́ зарабіць (фр.) — атрымаць удар кулаком
ку́пліва — пакупка
кура́вае (сена) — старое, ляжалае, ад якога ідзе пыл, быццам дым
курдавалкі — кавалкі
куродым — дымар, прылада для акурвання пчол дымам
куртаты — 1. малы ростам; 2. кароткі
куртач — малы ростам чалавек
ку́пацца — забруджвацца
куцця — каша з ячных або іншых круп
кучарысты — кучаравы
крэкнуць — падаць голас
Лабэціна — лоб
лаганіць (лагоніць) — гаварыць, балабоніць
лагво — вытаптанае ў збожжы месца
лады пайшлі (фр.) — наладзілася
ладэда — балабон
ладэдзіць — гаварыць абы-што, балабоніць
лама́ш — 1. стары, зношаны; 2. інвалід
лапаносы — з кароткім пляскатым носам
лапатэнт — той, хто многа гаворыць, лапоча
ласку ўчыніць (фр.) — зрабіць добрае
лезці пішчаліцаю (фр.) — назойліва прыставаць
лежава — ляжанне
лекатаць — ляскатаць, утвараць дробны перарывісты гук
лемантар — буквар
летуціць — ма́рыць
лёх — падземны ход; падвал
лімінявы — алюміневы
літанія — доўгае манатоннае пералічэнне, прычытанне
локшына — страва з лапшы
лопаніны няма — смерці няма (лопнуць — памерці)
лопацень — той, хто многа лапоча, гаворыць
луг — едкі раствор, прыгатаваны з попелу, залітага варам; шчолак
лука́ — мыс, абагнуты ракой, лукавіна
лукатка — хвалістая палоска
лу́чыць — трапіць
льга (ільга) — можна, магчыма
лэска — пакаёвая расліна
людскавалася кніжка — красавалася кніжка
люхта — юшка
лядзяк — снежка
лятункі — мары, летуценні
ляха — рэха
Магнэс — магніт
мадыгаванні — мудраванні, мудрагельства
мадыгавацца — мудраваць, выгадваць

мадэлек, мадэлак — мадэль
мала-веля — трохі, больш-менш (ад паўтору двух слоў мала і веля; польск. wiele — шмат, многа)
маладзёнак — нясталы
ма́лечка — мала, трошкі
малечка што — мала што, ледзь што
малёгаць — угаворваць, упрошваць
маль — амаль
маладнёг — малады лес, маладняк
манерка — круглая бляшанка
маніскі — рушы, тканіна, сабраная ў зборкі для абшыўкі чаго-небудзь, для ўпрыгожання
маністы — звязка нанізаных прадметаў (грыбоў, яблык, ягад і інш.)
ма́ніцы — каноплі
маракаваць — крыўдаваць, злавацца
марманупь — сказаць ціха, невыразна, прабубнець
марнець — марна траціць час; сумаваць
марэда — маруда, непаваротлівы
матачнік — вялікая ячэйка ў сотах, у якой выводзіцца пчаліная матка
махнуць — прадаць
мацунак — моц, трываласць
мацыяш — дужы, асілак
машастовы — пашыты з мошасту (аксаміту)
машэр — марш, шусь
места — горад
метафарычныя вечары — паэтычныя, вечары закаханых
механоша — той, хто носіць мех
мець закалец (фр.) — мець злосць на кагосьці
мець за стаптаны падносак (фр.) — не паважаць, не шанаваць
мець лад (фр.) — быць разумным
мешчанчук — мешчанін
міло́сна — міла, прыгожа
мінуцца — прапасці, здохнуць (пра жывёлу)
мінуць не ў знак (фр.) — непрыкметна, хутка, незаўважна
місюга — тоўстае, раскормленае дзіця
мітрэнга — разлад, трывога, неспакой
млечнае — малочнае
модлы — малітвы
мова — размова, гутарка, гаворка
моцазна — моцна, гучна
му́рын — негр, арап
му́чан — балотная расліна, якой фарбавалі палатно ў чорны колер
мучаная трава — няраслая, слабая
мыля́цца — памыляцца
мыляць губамі — чытаць паціху, варушачы губамі

мэдзіцца — валаводзіцца, важдацца
мэдзіць — выштукоўваць
мэндлікі — пяць снапоў (збожжавых), пастаўленых у кучку каласамі ўверх, пакрытых зверху шостым распасцёртым снапом
мэнка — му́ка, мучэнне
мэт — зух, дока
мэцнуць — стукнуць, ударыць
мянціць касу — вастрыць бруском касу
мярцвіц — нябожчык
На апашку — накінуты на плечы
набіліцы — драўляныя планкі ў кроснах, у якія ўстаўляецца бёрда
набытак — скот (коні, каровы, авечкі і інш.)
наводны — прышлы, чужы
навозы — ворная зямля адразу за гародамі
навотліў (наводліў) — навотмаш
на выхілкі здацен (фр.) — хітры
нагно́м — нагбом
на грунце — дома, у сваім двары
надалончаныя рукавіцы — рукавіцы з скуранымі (ці з матэрыялу) нашыўкамі на далоні
на́даўбень — абмежаваны, тупаваты чалавек
надаядлы — надакучлівы, надаедлівы
надвечар — пад вечар
надвое варожанае (фр.) — невядомае, няпэўнае
над нашы Баркаўцы — за нашы Баркаўцы
нажа́хаваны — напалоханы
на задзёр — задзірліва
назвач — чужы, няпрошаны
назір — назіркам
найці на вочы (фр.) — паявіцца перад кім-небудзь, паказацца на каня здавацца — на каня спадзявацца
накпіваць — здзекліва пасмейвацца, кпіць
накрамзоліць — напісаць
найміты — парабак
наказаць — паведаміць
накшае — іншае
на корх (уст.) — на шырыню далоні (мера даўжыні)
налажыцца — напрактыкавацца, налаўчыцца рабіць што-небудзь; навучыцца
налю́дзяць — напоўніць людзьмі
намарна — марна
намружыцца — надзьмуцца, насупіцца
намуляць вочы (фр.) — прыгледзецца, надакучыць
напал — папалам, напалавіну
напашэве — пад рукамі
наплясці кашалёў (фр.) — навыдумляць
напрыкрацца — зрабіць прыкрасць

напячы стрыжкі — завіць валасы
нарад — панарад, калёсы без драбін
нарокам — жартам, не ўсур'ёз
на смаку знаца (фр.) — быць дэгустатарам
настрэнчыць — падгаварыць, падвучыць, падштурхнуць на што-небудзь
натапырыць вушы (фр.) — насцярожыцца, з вялікай увагай прыслухацца
на тое будзе свята — на тое будзе час
на той бок нямецкае вайны — да нямецкае вайны
натрус — натрэсенае, парастрасанае
назаўтрае — назаўтра
на́ўда — не дзіва, не навіна
на ўзві-вецер (фр.) — на вецер
наўза́хваткі — наперабой; наперагонкі, стараючыся зрабіць што-небудзь першым
на ўзлакоткі (на ўзлакотках) — абапёршыся на локці (стаяць, сядзець)
наўлечка — навалачка
на ўнэт — ушчэнт, зусім, дарэшты
на ўсе застаўкі (фр.) — вельмі моцна (спаць)
на штукі здало — здольны на штукарства
націна — сцябло агароднай расліны (агуркоў, гарбузоў, бульбы)
начары — чараўніцтва, варажба
на чорта лысага (фр.) — дарэмна, без карысці
на шляхта не едзе — да шляхты не едзе
не аграшыцца — не саграшыць
не адкаснуцца — не адчапіцца
не адно — не толькі
не астояцца — не ўстаяць
не ацерабіцца — не вызваліцца
небалазе́ — нядобра, нялёгка
не ва́дзіць — не значыць
невашта — нешта
недавярак — бязлітасны, жорсткі чалавек; ліхадзей
не дае перад людзьмі — не паказвае перад людзьмі
недалу́гі — слабы, хілы
недапамінаць — не ўспамінаць
не́дасаль — недасоленая страва
не даць злажыцца з брэхнямі — не даць уставіць слова
незаводня — неадкладна, тэрмінова; абавязкова
не запамячалася — не прыкмячалася
неймаверніца — недаверлівая
не капыцііцца — не памыляцца
немаверпікі — малаверы, недаверлівыя
не мерыцца — ненамераны, не збіраецца
ненавідны — ненавісны
не напамкі — не ў памяці, не наўме

не натандэт — нядобра, няякасна
непадобнае месца — непрыдатнае, нязручнае месца
непазорны — непрыглядны, стары, зношаны (пра адзенне, абутак)
непазываны — нязваны
непамятупчы — непамятлівы
не пераперці — не пераканаць
не прызыраць — не глядзець, не сачыць
не прымеркам — не раўнуючы
не пусціць у паблуд (фр.) — не даць у крыўду
непярэліўкі — не выходзіць, не выпадае, нязручна
не разбухавайся — не разыходзься
не сулодаць — не справіцца, не саўладаць
не ўвалгацца — не зманіць
неўзапаметку — непрыкметна
не ўнімацца — не супакойвацца, не спыняцца
не ў нос (фр.) — не даспадобы
не цеперся — не рана
не цёрты чалавек (фр.) — нявопытны
не ціхі поп хрысціў (фр.) — пра шустрага, непаседлівага, няўрымслівага (чалавека)
нечародні сход — нечарговы сход
ні ачарніць ні абяліць (фр.) — прамаўчаць, не сказаць ні слова
нібы секачом адсячы (фр.) — рэзка адказаць
нізаводня — неадкладна, тэрмінова
ні прама́х (фр.) — не промах, кемлівы, энергічны, умее дасягнуць пастаўленай мэты
ні сыця-любя — абыякава, неахвотна, няякасна рабіць што-небудзь
ні ўгадана — невядома
новаасаджаны загадчык — толькі што прызначаны загадчык
ногі выпрастаць (фр.) — памерці; здохнуць (пра жывёлу)
нурэц — унурлівы, унурысты, нелюдзімы
нязгеглы — нязграбны
нягодны — злосны
нядзелеваць — адпачываць у нядзелю
нядэшлы — слабы, малы; стары
няма дуру (фр.) — рашучае выказванне нязгоды з кімсьці, адмаўленне (ад прапановы, умовы, занятку)
няма сходу (фр.) — нявыгадна, няма карысці
няпры́меркам — знянацку
няпэўпая — няўпэўненая
няўзнак — непрыкметна
нячыстая моц — нячыстая сіла
Паапрыч — паасобку
па бабіным куску (фр.) — вялікімі камякамі (пра снег)
пабратацца — пасябраваць, прызнаць сябе роўнымі
паверка — давер

паводле сваіх год — на свае гады
па Вялікадні — пасля Вялікадня
павяроны — даверaны, верны
пагандзюрыць — пагаварыць
пагатоў — тым больш, у першую чаргу
пагібаная — пагнутая
пагонка — 1. выган; 2. прагон для жывёлы
падазадны авёс — адходы, астаткі аўса пры малацьбе або пры веянні
па́дак — ахвочы
падалікаціць — выказаць павагу, далікатнасць
падаўкое цела — падатлівае цела
паджаробак — малады жарэбчык
падкачацца — падрасці
па́дкая — вельмі ахвочая; старанная
падколак — той, хто любіць гаварыць што-небудзь непрыемнае, з'едлівае
падложына — дошка падлогі
падносак — частка падбітай падэшвы пад наском абутку
паднядзелены — прыбраны, адзеты ў лепшае
падпасавіч — памочнік пастуха
падрадзіцца — згадзіцца
падседзець — ашукаць; скарыстаць чужое
падсябрыцца — паддобрыцца
падсябрычы — сабутыльнікі
падпінаць — падціскаць
пад тахту — у такт, у адпаведнасці з рытмам
падчубэрыцца — падпіць
падша́хнуць — падштурхнуць
падшывалец — хлапчук-падлетак
падэсць — 1. падман; 2. непрыемнасць, шкода
пажарня — пажарная
пазава́ць — пазіраваць
па загароддзі — за гародамі
паза́дкі — адходы пры малацьбе, веянні
пазебланы — узараны пад зябліва
пазябліць, пазебліць — узараць пад зябліва (пад вясеннюю сяўбу)
пайсці з пылам (фр.) — згінуць, прапасці
пайшлі дзейкі — пайшлі чуткі
пакаўны — умяшчальны, пакоўны
паклады — лагі, падклад, апора з бервяна, на якую кладуць дошкі, бярвенні
пакла́ш — запас грошай
пакуцаць — забрудзіць
палаткі — часовая сцэна, зробленая з дошак
палітычна разбітны — палітычна пісьменны, падрыхтаваны
палюцкавацца — паляжаць у добрым (людскім) месцы
палярэс — бумажнік

памацавацца — ударыцца, стукнуцца
памінуць — абмінуць, абагнаць
памоўка — гаворка, чутка, плётка
памошчана — зробленая з дошак
пампаваць — качаць насосам
памяркоўная хатка — ёмістая, пакоўная хатка
панібрацкія — звычайныя
паняць моду (фр.) — займець прывычку, узяць моду
пападзянка — дачка папа
папасці ў бэту (фр.) — трапіць у наёмнае становішча
паплаўнічы — чалавек, які вартаваў палеткі ад патравы, шкоды
папораваць — папорваць, спорваць
парадкавацца — упраўляцца з гаспадаркай; трымаць гаспадарку ў парадку
паразгайдамашыць — параздаваць, разбазарыць
пара́ніцца — прыйсці рана
параспасораваць — мерна патраціць, параскідаць
пасаймікавацца — параіцца
па́сак — частка конскай збруі, рэмень, перацягнуты ад адной аглоблі да другой цераз падсядзёлак
пасвяцоные — ежа, над якой выканалі царкоўны абрад асвячэння
паскурацца — парывацца
паслаць за настаўніцу — паслаць настаўніцай
па-старасвецку — як вучылі дзяды-прадзеды
паста́ў — сувой, рулон, скрутак
настаўнік — загарадка для жывёлы ў полі
паста́ча — натура
пастрах даваць — хрысціць
пастрыбучаць — паганараваца, пафарсіць
пасудак — посуд
пасыпацца на друзы — разбіцца на дробныя кавалкі
пасэрас — арандатар
пата́ка — патаканне
патаквадь — падтакваць, выказваць згоду з чыёй-небудзь думкай, паўтараючы слова «так»
патапцы — лапці, звязаныя кручком з суканых нітак
патарокацца — патаргавацца
патарчака — палка, кол
патоля — патуранне, патаканне
патом — усё роўна
патрава — 1. страва; 2. шкода
патрапіць — прыйсці
патрухацца — паехаць трушком (павольнай рыссю)
патураць — дагаджаць; рабіць так, як робіць нехта
патыка́ная сукном спадніца — спадніца з тканіны, вытканай з льняных і шарсцяных нітак
паўвалока — былая мера зямлі, роўная палавіне валокі (валока — 21 га)

паўздўжаць — адолець; справіцца з тым, што патрабуе вялікіх намаганняў
паўстаўляць вочы (фр.) — здзіўлена глядзець
паўтраці — трэць — адна з трох роўных частак, на якія дзеліцца што-небудзь
паўшасты́ — палова адной шостай часткі чаго-небудзь
пацеры — малітвы
пачародні — чарговы, наступны па чарзе
пачасе — рэшткі, адходы пры часанні лёну, канапель
пачуваць — адчуваць
пашанота — пашана
пашпарыць — 1. хутка пайсці; 2. кінуць, шпурнуць
паштыраць — прагнаць
пашчэнкі — сківаны
пая́дак — наедак
перабіжмавацца — перайсці на прозвішча мужа
пераваланчы путам — ударыць путам, аперазаць путам
перадкаваць — узначальваць, быць першым, быць наперадзе
перадточча — месца перад токам у гумне (ток — пляцоўка для абмалоту збожжа ў гумне), куды зграбаюць мякіну, дробную салому
перакорац — той, хто гаворыць наперакор
перакорыць — пераспорыць, пераканаць у спрэчцы
перабыць гарт — пераджыць напружанне, хваляванне
перакорная гаворка — спрэчка
пераставіць — пераканаць, зрабіць па-свойму
пераставіць сябе — перамяніцца
пераходка — пераход, паход
пе́рхаць — кашляць
пе́ршa — перш, спачатку
песціць язык у носе (фр.) — гаварыць у нос
пець «хурню» — мурлыкаць
піліпаўка — пост перад Калядамі
пішчаліцаю лезці (фр.) — назойліва прыставаць, дакучаць
плашка — палавіна расколатага ўздоўж бервяна
плесці рэкашэ́ды (фр.) — распускаць плёткі, пляткарыць
плеч, поплеч — побач
плойма — мноства, вялікая колькасць
плюхцець — зіхацець, ззяць
плянтаваць — блытаць, бэрсаць, топчучы нагамі
пляц — вялікая незабудаваная тэрыторыя ў горадзе або ў вёсцы, прызначаная для якой-небудзь мэты
повуху шлеіць — біць у вуха
по́межня — побач
постаць — палоска жыта або іншай збажыны, занятая адной жняёй у час жніва
посцілка, ператыканая анучамі — посцілка з утканымі палоскамі са старога матэрыялу (адзення, бялізны і інш.)
пошвыркам — кідком

прабеглы — хітры, кемлівы
прабудзець — змезнуць
прававаццa — судзіцца
правіцца — 1. праводзіць; 2. ісці
правіць — рамантаваць
прадлу́баць — марудна зрабіць
праз лякарства — на лякарства
практыкі — практыкаванні, доследы
пракудаваць — гарэзіць, сваволіць, штукарыць
пралупіць вочы (фр.) — расплюшчыць вочы
прамаворы — прыметы, забабоны
праметная — нячыстая сіла
француны — французы
прастарэкаваць — развважаць, як дарослы, сталы чалавек
прапсюрыць — прагнаць
праўдзівы — сапраўдны
праціўць — пярэчыць
праштырыць — прагнаць
продаць — прадаваць
промешка (вобмешка) — мука, вотрубі, якімі абмешваюць корм жывёле
проці ноч — на ноч
прушчыновыя каўнерыкі — манжэты з белага матэрыялу (з прушчыны)
прыбытковы — які прыносіць прыбытак; даходны, выгадны
прыгалавіч — слуп-апора з развілкай на канцы, які ўжываецца пры будаўніцтве гумна
прыгалак — прагаліна, прагал
прыдабыць — набыць
прыезны чалавек — прыезджы чалавек
прыказваць — 1. прыгаворваць; 2. прычытаць
прыкархнуць — задрамаць
прыкладка — мянушка, назоўка
прыклеп — 1. выгляд; 2. прычына, зачэпка
прыме́ць — магчы, мець уладу
прымурак — выступ печы, на якім можна сядзець, ляжаць
прымяркоўваць — спрабаваць
пры нашай бытнасці — у наш час
прырыхтавана — падрыхтавана
прысвятак — перадсвяточны дзень
прыскаліцца, прыскіліцца — прыжмурыцца, зажмурыцца
прыслухаліся — надакучылі
прысляпіцца — прыляпіцца
прыспічыць — вельмі захочацца, прыцісне
прыстаранак — адгароджанае ад току месца ў гумне для складвання снапоў, саломы, мякіны
прыстаўляцца — прытварацца, рабіць выгляд
прыстаўляць — выконваць ролю, іграць у спектаклі
прысту́пны — да якога можна прыступіцца; даступны

прысукáцца — далучыцца
прытарнавацца — прыпыніцца, прыстаць
прытном — 1. без перапынку; 2. суцэльна, запар
прытон — прытулак
прычолак — скат чатырохскатнай страхі над папярочнай сцяной
прычындалы — прылады, начынне
прычынец — прычына
прычыніцца — быць прычынай
прычыніцца да пісьменства — далучыцца да пісьменства
прычыннік — вінаваты
прышласць — будучае
прыяць — спрыяць
прэнзлі — махры ад ручніка
псоты — сапсаванае
псюрыць — выганяць
пупашынкі — пупышкі
пусціць дзейкі (фр.) — пусціць чуткі, пагалоскі
пустадомак — чалавек, які не мае гаспадаркі
пушны — пульхны
пыхоўная пані — ганарыстая пані
пэвен, пэўны — упэўнены
пэкнуць — лопнуць, трэснуць
пярвейшы сябар — першы сябар, лепшы сябар
пярвушчы — першы
пятае цераз дзвацатае (фр.) — 1. без сувязі, непаслядоўна; 2. мала
пяўчыцы — дзяўчаты, якія спяваюць на вяселлі
пяцца — старацца
Рабак — гліст
рабіць псоты (фр.) — шкодзіць, псаваць
рабункі — грабёж
рáгі — пацёкі (ад вады, дажджу, слёз)
рада — гаворка
раджайнае жыта — урадлівае, ураджайнае жыта
ражнамі пароць (фр.) — здзекавацца
ражон — завостраны кій
ражэрня — аранжарэя (ад франц. orangerie)
разазнацца — пазнаёміцца
разбазыраць — распусціцца
развязваць задачы — рашаць задачы
разгайдамашвацца — раскідвацца
разгарвацца — разгарацца
разгарненне — 1. размах; 2. занятак; 3. пацеха
раззіраць — разглядаць
разладэдзіцца — разгаварыцца
размандыкваць — займацца пустою гаворкаю
рамавік — вулей
размахлёрыць — пусціць па ветры; растраціць попусту

разьгаты — разгаты; разгалісты
разыдаваць — вычвараць, рабіць што-небудзь незвычайнае; вытвараць
раз'ятрыць — выклікаць злосць, раздражненне; раз'юшыць
рапяціца — рэпетыцыя
Раскарчыцца — укараніцца
раскол — раскольнік, дэбашыр, задзіра
раскурстацца — разгледзецца, прыйсці да сябе, разабрацца
раскурстаўшыся — прачнуўшыся, раскатурхаўшыся
распасорыць — растраціць
Распратвацца — распранацца
расхінёны — раскрыты, разгорнены
расшалопаць — разабраць
рáта — 1. адна з частак агульнай платы, доўгу і інш.; 2. чарга
ратьí пазарасталі, як жабам у Пятроўку — пацíхлі, маўчаць
рахавацца — раіцца, абменьвацца думкамі
рахаўніца — лічыльнікі
рачанец — тэрмін
рашка — драўляная пасудзіна, у якой рыхтуюць ежу свінням
рубель — спіна (звычайна ў жывёлы)
рука была — на руку, зручна
рупасць — руплівасць
рупясць — рупеск, клопат
рускі месяц (фр.) — цэлы месяц
ручíцца — весціся, добра гадавацца, пладзіцца
Рык — райвыканком
рымець — 1. дрыжаць; 2. бурчэць, выказваць незадаволенасць чымсьці
рыхтычкі — выліты, надобны (польск. **rychtyk** — з нямецк. richtig)
рыштант — арыштант
рэкнуць — сказаць
Сагразіць — настрашыць, напалохаць
садзявáць — адзяваць
сакуш — сакваж
саладушная мука — мука з прарошчанага зерня
сальнік — гандляр салам
сагáн — чыгун
самагцом (самахцом) — па сваёй волі, па сваёй ахвоце
самадурна — здуру
самахцом — сілком
сам праз сябе (фр.) — самастойна, сваім розумам
самохаць — па сваёй волі, добраахвотна
сапсець — зрабіцца нікчэмным з выгляду
сапетрыкаць — скасіць
сапяжанка — пашыраны ў Беларусі сорт летняй грушы з жоўтымі салодкімі пладамі
са свету збаўдаць (фр.) — звесці са свету; загубіць, знішчыць кагосьці

сахор — вілы, якімі накідаюць гной на воз
сваім одумам — па-свойму, як надумаўся
сваціянка — сваццуя
свет гарыць (фр.) — бяда, непрыемнасці
свяціць гультая (фр.) — гультайнічаць, ленавацца
сгліць — дакучаць
сервітут — права карыстацца чужой уласнасцю; права на абмежаванне ўласніка ў пэўных адносінах (ад лац. servitus, servitutis — павіннасць, падначаленасць)
сесці куццёю (фр.) — паставіць сябе ў недарэчнае становішча
сёмуха — хрысціянскае свята, якое святкуецца праз сем тыдняў пасля Вялікадня
сіберны — вельмі моцны, рэзкі, халодны
сіверына — дзічына
сіпка — сіпата, сіпенне
скаві́ш — моцны пранізлівы вецер з завываннем
ска́лкі — тлушчавыя кроплі ў страве
скапытаваны — стаптаны капытамі жывёлы
скарач — ручнік з доўгімі махрамі
скарбовы — казённы, дзяржаўны
скеміць — сцяміць
склюдаваць — секучы ўздоўж, здымаць паверхневы слой ствала
скрутнуцца — мільгануць, крутнуцца
скрыляць — рэзаць скрылікамі
скудзельніцы — жанчыны, якія збіраюцца вечарам разам, каб прасці кудзелю
скутак — вынік
слата — назола
след прастыў (фр.) — хтосьці бясследна знік, збег, схаваўся
следу не пакласці (фр.) — перастаць хадзіць да каго-небудзь, перастаць бываць дзе-небудзь
слёзы па бабовым каляве (фр.) — буйныя, слёзы як боб
слібізаваць — чытаць марудна, па складах
слімізарны — няўдалы, нязграбны
слова перапусціць (фр.) — змоўчаць
службовыя — нанятыя на службу
слюза — снег з вадой
сляза слязу набіваючы (фр.) — горка, жаласна (плакаць)
слясак — язычок клямкі
смаргануць — рэзка ўзняць
смычыць нітку — прасці
собіць — прыйсці ў галаву
спагнацца — 1. задаволіцца; 2. адпомсціць
спадкі — спадчына
спаміж — між
спанатрыць — прывыкнуць, прызвычаіцца рабіць што-небудзь; узяць моду

спаня́лы — спане́лы, далікатны
спаранджацца — спадзявацца, разлічваць на што-небудзь; старацца
спарышы — два спараныя гліняныя гаршчочкі, у якіх бралі яду на поле
спасцігаць — 1. разумець, спачуваць; 2. помсціць
спацыр — шпацыр, прагулка
спеўка — рэпетыцыя хору
спіранне — спрэчка, нязгода, упартасць
сплявачка — урна
сплянтаваны — збіты, зблытаны
спаздрыць — скеміць, зразумець
справункі — справы
спракудзіцца — схібіць; зніякавець
спрат — схованка
спрытны — лоўкі, удалы
спрыяць у руку (фр.) — шанцаваць
спудлаваць — спудзіць, спалохаць
спусціць жэрдку — зрэзаць і абчасаць (жэрдку)
спэнду — з перапалоху, спалохаўшыся
ссыпшчына — плата пастуху збожжам
стадола — канюшня на заезным двары
стальмашня — майстэрня, у якой робяць калёсы
starана — месца ў гумне паабапал току для ўкладкі сена, збожжа
«старыя ракашэды» — плеткары
стасункі — адносіны
стаяк — галандская печ
стоўпіцца — уладкавацца
стоўпіць — змясціць
страві́ць — пераварыць
страйніся — пра дзяўчыну, якая любіць прыгожа апранацца, убірацца (параўн.: строі — уборы)
страхар — той, хто крые страху
строі — уборы; вопратка
строіцца — 1. прыбірацца; 2. апранацца
строні — для, дзеля
стрымлюваць — стрымліваць
стрыжкі — коратка астрыжаныя валасы
стрыфлі — барты (пінжака, кажуха, паліто)
стрыхоўка — прылада для выраўноўвання саломы пры пакрыцці страхі
стусі́на — прут, дубец
стэльмах — каляснік, той, хто робіць калёсы
сукала — прылада для насуквання нітак на цэўкі
сукараціцца — скручвацца, зліваіцца
сукачы — зрэбныя ніткі, скручаныя (ссуканыя) у некалькі столак
су́кня — сукенка

суладаць — змагчы
сумодаць — ухітрыцца
супуціцца — збянтэжыцца, зніякавець
супэнду — з перапуду, з перапалоху
сусла — 1. самаробная соска з жаванага з цукрам хлеба, загорнутага ў анучку; 2. папяроса-самакрутка (перан.)
сутрымаць — стрымаць
сутрымлююць — стрымліваюць
сухама — усухамятку
сухоты — туберкулёз
схлянуць — сысціся, сабрацца
сцаглянець — зацвярдзець, зрабіцца як цэгла
сцібіць — украсці
сціртa кніжак — стос кніжак
сціхата — цішыня
сціхатою — ціха, у цішыні
сыскацца — вярнуцца
сына не здрадзіла — сына не выдала
сыскваючы — сустракаючы
сысці на пшык (фр.) — прапасці; застацца без выніку
сысці ўпрочкі (фр.) — пайсці з дому, пайсці прэч
сыць — яда
сышоў на пшык (фр.) — збяднеў, знясілеў
Табала — натоўп, гурт
таварыства — група людзей, аб'яднаных агульнымі інтарэсамі, заняткам
такоўскі — такі
талеркі — дыскі
таншая — таннейшая
тарокацца — таргавацца, спрачацца пра цану
тарпавіна — торф, торфакрошка
таўстоўка — шырокая, доўгая мужчынская кашуля ў складку з поясам
твань — балота, дрыгва
трама — апорная бэлька, якая падтрымлівае столь у хаце
трапець — станавіцца безразважным, праяўляць нястрымнасць, шаленства
трасца носіць — трасецца, дрыжыць
траха — ледзь
траціна — трэцяя частка зямельнага надзелу (звычайна валокі)
трацíннік — чалавек, які меў траціну зямлі (трэцюю частку валокі)
трацяголедні — даўні, які быў тры гады назад
тропнуць — стукнуць, ударыць
тропу шукаць — шукаць дарогі
трубіць у кулак (фр.) — гараваць
трумкаць — трэнькаць, брынкаць (звычайна пра ігру на струнных інструментах)

трунак — алкагольны напітак, гарэлка
трухкам — трушком
тулап — тулава, тулавішча
турбацыя — турботы, клопаты
турыць — везці што-небудзь груваасткае
тэпкацца — тэпаць, ісці
тэўсць — таўшчыня
У адзін зваг (фр.) — 1. у адзін голас, згодна, зладжана; 2. аднатонна
уабраць — злавіць у шкодзе
увавіць — з'есці (літаральна: умяць, утрубіць)
уважаць — лічыць
уважыцца на кепікі (фр.) — змаўчаць, стрымаць сябе
увалгацца — салгаць
увазнацца — даведацца, дазнацца
увазнаць «коні» — набыць звычку гуляць у «коні» (дзіцячая гульня)
увярацца — верыць, давярацца
увяраць — верыць
увярцецца — абгарнуцца
угаварыцца — разгаварыцца
угадзіцца — дамовіцца
у гады ўходзіць (фр.) — сталець
угоджаныя — дамоўленыя
удаваць — рабіць выгляд, прыкідвацца
удаць — выдаць, данесці
ударожыцца — узяць звычку хадзіць кудысьці, бываць у адной дарозе
у дзесяць столак — многа, вельмі многа
удубальт — удвая
узапёрся — успёрся
узбіцца на грошы (фр.) — абжыцца, мець запас грошай
узгорачак-лабэціна — голы, без раслліннасці (узгорак)
уздзябурыць — апрануць, нацягнуць (звычайна пра верхняе адзенне)
узрэхі — агрэхі
узяць вяршэнства (фр.) — узяць верх, адалець
узяць у клямары (фр.) — стварыць становішча безвыходнасці; узяць у абцугі (у шчыпцы)
у кашу ўлезці (фр.) — умяшацца, ублытацца (у бойку, спрэчку, гутарку і інш.)
украсці ў дня раніцы (фр.) — пазней паспаць, позна ўстаць
укрэмзан — упісаны, запісаны
укуцаўся — забрудзіўся
уладзіцца — навучыцца, прызвычаіцца, натрэніравацца
улукаткі — крыва, зігзагам
улягліі — уцягнуліся, захапіліся
умітуські — у розных напрамках
унянчыць — улагодзіць, задобрыць

унаравіць — дагадзіць
у паблуд **не пусціць (фр.)** — не даць у крыўду
у пастух **выгнаць** — выгнаць (карову) на пашу
упраўны язык — балбатлівы
упадаць — заляцацца
упраўнейшы — спрытнейшы, больш здольны
упыліцца — упяцца
упыніць — 1. прыбраць, спарадкаваць; 2. зрабіць, выканаць штосьці
упыну не было (фр.) — не спыніць, не супакоіць кагосьці
урэдкаю — зрэдку
урэпіцца — учапіцца
усвежылася — здохла (пра жывёлу)
усурычыць — усунуць, прымусіць узяць што-небудзь
усход — пад'ём
усшурмавацца — шумець, крычаць, сварыцца
усшухарыцца — усхадзіцца, раскрычацца
у сярэднім пер'і (фр.) — сярэдняга дастатку
утаропіцца — пільна ўгледзецца, не зводзіць вачэй, глядзець не адрываючыся
уткнуць язык у чужую кашу — умяшацца ў чыюсьці спрэчку, размову ў тні за хатаю — у цяні за хатаю
утрапёны поп хрысціў (фр.) — пра неўраўнаважанага, нястрыманага, імпульсіўнага (чалавека)
утратнае — страчанае, растрачанае
утрубіць — шмат з'есці
уходаць — забіць
у хустцы пад целяпень — у хустцы пад бараду
учашчаць — часта хадзіць кудысьці
ушчаць — пачаць
ушчухарыцца — усхадзіцца, пачаць сварку
ушыцца — уціснуцца
ушэсце — царкоўнае хрысціянскае свята
Файны — добры
фармазонскі птах — чортаў, д'ябальскі (літаральна: масонскі птах)
фармазонскія грошы — дармавыя, чортавы
фацэсія (фацэція) — пацеха, смех
фацэтны — камічны, смешны, забаўны
фашырка — вантрабянка
флянцавацца — пускаць новыя парасткі, флянсы (нямецк. pflanzen)
фрэнзлі — махры, якімі аздабляюць хусткі, фіранкі і інш. польск. frędzla, ад нямецк. Fränsel)
фуз — рэшткі стружак у гэбліку (ад нямецк. fuden)
Хаджалы — бывалы
хатнік 1 — рамеснік, які жыве ў хаце гаспадара, на якога працуе
хатнік 2 — загадчык хаты-чытальні

хаўрусуюць — робяць агульную справу
хаўруснік — напарнік
хаўрусныя — агульныя
хвайт — хваць
хвартух — фартух
хібок — верхні край мяжы
ходарам хадзіць (фр.) — моцна трэсціся, калаціцца; бурліць, кіпець (пра падзеі, справы)
хорма — форма
хоцькі не хоцькі (фр.) — вымушаны, інакш нельга
хрэсцы — хрышчэнне (рэлігійнае свята, якое бывае праз два тыдні пасля каляд)
хунт — фунт, руская мера вагі, роўная 409,5 г (існавала да ўвядзення метрычнай сістэмы)
хустка-манічанка — хустка-канаплянка, зробленая з канапляных нітак
хурман — фурман
хэнць — жаданне, ахвота
хэўру паганяць (фр.) — кампанавацца, хаўрусавацца
хэўры старацца (фр.) — шукаць кампанію
Цацкацца — займацца, важдацца
це́нжар — цяжар
цераз лад — празмерна, залішне
цікнула — падумалася
цікнула — глянула
ці ты над ім рэпку пей (фр.) — моцна спіць
ціцюляе — бегае
цудэнне — дзівацтва
цукроўка — летні сорт ігрушы, якая дае дробныя прадаўгаватыя сакаўныя плады
цуры — кавалачкі (хлеба, булкі і інш.)
цурыкаць — чырыкаць
цухмоліць — чысціць
цыбінка — травінка, каліўца травы
цяперашнім светам — цяпер
Чаляднік — рамеснік у цэхавага майстра ў феадальных гарадах Беларусі, Літвы, Польшчы (руск. подмастерье)
чародная — чарговая
чаропка — невялікая гліняная міска
час-часам — час-адчасу, часам
чаўрэць — чэзнуць, марнець, гібець
чацвярцiннік — селянін, які меў чацвярціну зямлі (чацвёртую частку валокі)
чвыр — жвір
чвыраваты — жвіраваты (глеба)
чвыра́к — барак
чвэртка — старая мера даўжыні, роўная чацвёртай частцы аршына (17,775 см)

чвэртка — мера зямлі, роўная 40 сажням даўжынёю і 30 шырынёю
чмарыць — лазіць, шкодзіць
чмыхаць — нюхаць
чортава гібель (фр.) — незлічоная колькасць, мноства
чортам падшыты (фр.) — негадзівы, злосны, нялюдскі
чучарыць — грызці, хрумсцець
чырвонец — грашовы крэдытны білет вартасцю 10 рублёў, які быў ва ўжытку ў СССР з 1922 да 1947 года
Шалахвост — пусты, несур'ёзны чалавек
шалахта́ць — балбатаць, гаварыць пустое
шалахтун — балбатлівы, пустазвон
шамуль-шамуль — тое, што і шторг-шморг
шар — рад
шарачковы — пашыты з грубай дамашняй тканіны, сатканай з льняных і шарсцяных нітак
шаснастка — плеценая з саломы карзіна, у якую ўваходзіла 16 кг (1 пуд)
шасток — драўляная жэрдка (звычайна на шасток вешалі касу, серп, а ў хаце — рознае адзенне)
шатанская злосць — вялікая, моцная
швіва — тое, што шыецца
швырляць — шпурляць, кідаць
швэндацца — бадзяцца, хадзіць без пэўнай мэты
шкілёнда — каўбаса з вантробаў
шлейнуць — стукнуць, пляснуць
шматавата — мнагавата
шнапарыцца — поркацца, корпацца
шнур (шнурок) — палаcа зямлі
шнуроўка — гарсэт
шныпарыцца — корпацца, поркацца
шныр — след, знак
шныру не засталося — следу не засталося, нічога, анічога не засталося
шпікнэр — свіран
штандары — вялікія, звычайна дубовыя, укапаныя ў зямлю калоды, на якія кладуцца падрубы драўлянага будынку
штукаваць — жартаваць, вытвараць
штучны чалавек — штукар, жартаўнік, выдумшчык
штыль — востры стрыжань
шумкі — званочкі, бубенчыкі
шурмаваць — шумець; сварыцца
шушамець — смецце
шчакеты — вузкія драўляныя планкі ў плоце
шчыгульны — прыгнаны, у абцяжку
шчыры бор — бор, які складаецца з аднолькавых парод дрэў
шыбе́ — шыбае, ахоплівае
шыбе ахвота (фр.) — бярэ ахвота, хочацца штосьці рабіць

шындзёлы — шыпшына
шэрая гадзіна (фр.) — час, калі пачынае цямнець, на стыку дня і ночы
шэпшала — нямоцны, слабы
Як вол даўбні (фр.) — пакорліва
як горкі яблык-дзічка (фр.) — вельмі надакучыць, абрыднуць
як ляпе́ш — дужая, моцная
як на жывот (фр.) — моцна крычаць
як скрозь зямель пашоў (фр.) — прапаў, знік
як следня — як след, як трэба, як павінна быць
ямка — выемка, ніша, куды зграбаюць жар, попел
ямчэйшы — спрытнейшы
ярка — 1. голасна, гучна (сказаць, загаварыць); 2. холадна
яркавата — халаднавата
я́сек (я́сік) — маленькая падушачка
яха — рэха